

ÇOCUK HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

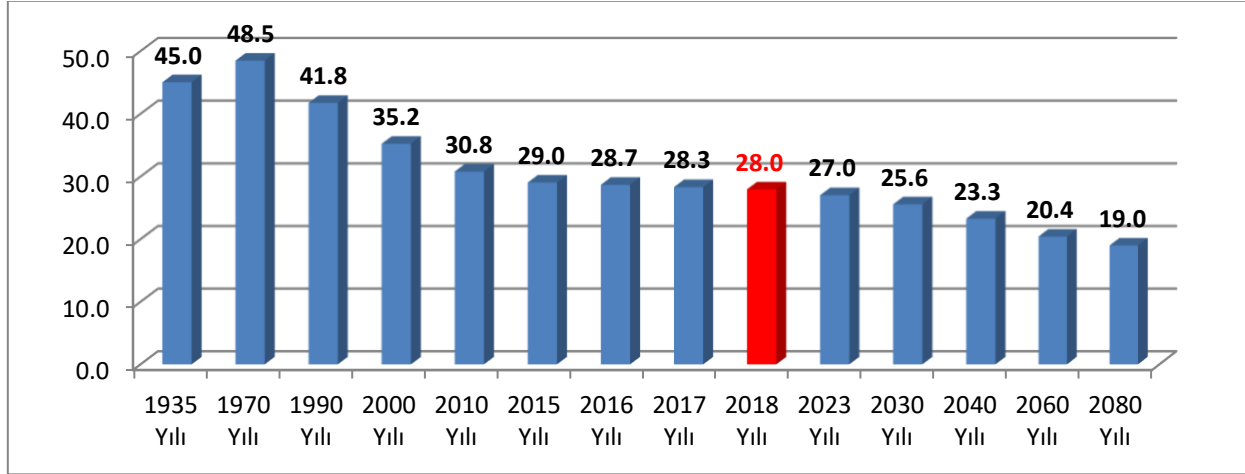
Temel Faaliyetlerimiz

Bakanlığımız, çocuklara yönelik hizmetlerini; çocuğun üstün yararı ön planda tutularak çocuk hakları doğrultusunda **aile odaklı** yaklaşım önceliği çerçevesinde gerçekleştirmektedir. Çocukların aile birlik ve bütünlüğü içinde büyümelerini sağlamak, çocuk koruma sistemimizin temelini oluşturmaktadır. Kuruluş bakımının zorunlu olması halinde ise çocukların rehabilitasyon süreci sonrası ailesi yanına döndürülmesi, bunun mümkün olmadığı durumlarda **Çocuk Evi** veya **Çocuk Evleri Sitesi**'ne yerleştirilmeleri hedeflenmektedir. Korunma ihtiyacı olan yabancı uyruklu tüm çocuklara da aynı hizmetler verilmektedir.

Çocukların gelişimini desteklemek ve risklere karşı bilinçli ve duyarlı nesillerin yetişmesini sağlamak üzere koruyucu ve önleyici hizmetlere ağırlık verilmekte, çocuklara yönelik riskleri öngören ve gerekli adımları atabilecek mekanizmalar kurulmaktadır.

2018 yılı sonu itibarıyla Türkiye nüfusu 82.003.882 iken, nüfusun 22.920.422'sini çocuk nüfusu oluşturmuştur. Çocuk sayımız her yıl artmakla birlikte çocukların toplam nüfus içindeki oranı düşmektedir. Yıllar itibarıyla çocuk nüfusu ise, 1935 yılında toplam nüfusun %45'ini, 1970 yılında %48,5'ini ve 2000 yılında %35,2'sini oluşturmuştur. TÜİK projeksiyona göre bu oran 2080 yılında %19'a düşecektir.

Grafik: Çocuk Nüfusunun Genel Nüfus İçindeki Oranı

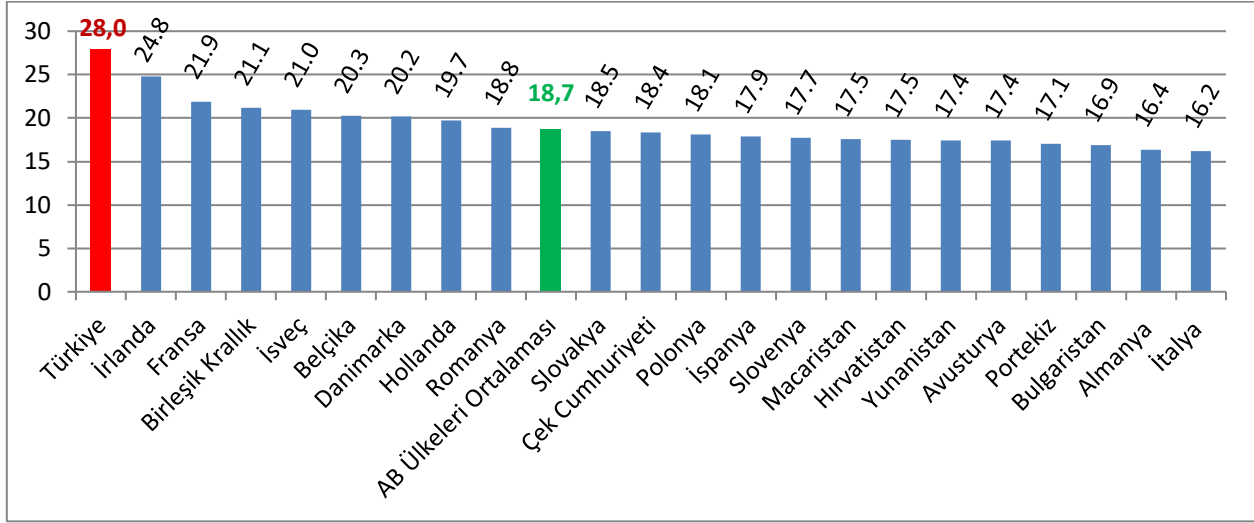

Kaynak: TÜİK

Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin çocuk nüfusu oranlarına bakıldığında, en yüksek oran %24,8 ile İrlanda'da görülmektedir. İrlanda'yı sırasıyla Fransa, Birleşik Krallık ve İsveç takip etmektedir. Almanya (%16,4) ve İtalya (%16,2) AB ülkeleri içerisinde çocuk nüfusu oranının en düşük olduğu ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. AB ülkelerinin çocuk nüfusu ortalaması ise %18,7 olarak hesaplanmıştır.

Grafik: AB Ülkelerinde Çocuk Nüfus Oranları

Kaynak: TÜİK

AB ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye'nin oldukça yüksek çocuk nüfusu oranına sahip olduğu görülmektedir. Türkiye, AB ülkeleri içinde en yüksek çocuk nüfusu oranına sahip ülkesi İrlanda'dan yaklaşık %3,2 oranında daha fazla çocuk nüfusu oranına sahiptir. Türkiye çocuk nüfusu oranı, aynı zamanda AB ülkeleri çocuk nüfusu ortalamasından yaklaşık % 9,3 daha yüksektir.

1) ÇOCUĞA YÖNELİK KORUYUCU VE ÖNLEYİCİ FAALİYETLER

Çocukların karşılaşabilecekleri riskleri öngörerek kurumlar arası işbirliği ve koordinasyon ile risklerin erken dönemde tespit edilerek müdahale edilebilmesi için, Genel Müdürlüğümüz bünyesinde koruyucu ve önleyici mekanizmalar geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

- Çocukların dijital ve görsel medyada karşılaşabilecekleri risklerin tespiti, zararlı olan içeriklerin kaldırılmasına ilişkin çalışmalar yürütülmesi amacıyla 2017 yılında **“Sosyal Medya Çalışma Grubu”** oluşturulmuştur. Çalışma grubu tarafından 2019 yılı sonu itibarıyla **158** içeriğe müdahalede bulunulmuştur.
- Çocukların dijital ve sosyal medya ortamlarındaki kontrolsüz ve kötü amaçlı yaklaşımlardan korunması, alternatif fiziksel, sosyal ve kültürel yaşam alanlarının yaygınlaştırılması, çocukların bedensel aktivitelere yönlendirilmesi, ruhsal ve sosyal gelişimlerine destek verilmesi, akranlarıyla sosyalleşmesinin sağlanması amacıyla **“Ekranla Değil Akranla Büyüsün Çocuklar”** kampanyası başlatılmıştır. 81 ilde İl Müdürlüklerimiz aracılığıyla tanıtım, etkinlik, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetler, çocuklara ve ailelerine yönelik çeşitli eğitimler gerçekleştirilmekte ve çocuk oyun alanları oluşturulmaktadır. Kampanya kapsamında yürütülen faaliyetlerde 2019 yılı sonu itibarıyla **147.495 çocuk** ve **17.481 aileye** ulaşılmıştır.
- Ailelerin, çocukların gelişim dönemlerine uygun kitap seçimi konusunda rehber niteliği taşıyan seçim kriterleri oluşturulmuş ve 0-6 yaş çocuklara uygun içerikli kitap listesi hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında 2019 yılı sonu itibarıyla **960 kitap** incelenmiş olup **402 kitap**, **Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü** web sayfasında yayınlanmıştır.

- **Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) Hizmeti**'nin etkinliğini artırmak, ailelerde çocuk ile ilgili farkındalık oluşturmak, çocuklara okul dışı zamanlarını kaliteli ve verimli kullanabilecekleri ortam ve imkânları sunmak amacıyla 2017 yılında başlattığımız **SED Hizmetinin Etkinliğinin Artırılması (Okul Destek) Projesi** kapsamında SED hizmetinden yararlanan çocuklar için akademik, sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler düzenlenmektedir. 2017 yılında pilot uygulama kapsamında 23 ilde 1.974 çocuğumuzun çeşitli etkinliklere katılımı sağlanmıştır. Proje; 2018 yılında **Cumhurbaşkanlığı I. 100 Günlük İcraat Programı** kapsamında ülke geneline yaygınlaştırılarak SED hizmetinden yararlanan 5. ve 8. Sınıf aralığında eğitimine devam eden **14.670** çocuğun sosyal, kültürel, sportif ve akademik faaliyetlerden faydalanması sağlanmıştır.
- Başta Bakanlığımızın çocukla çalışan tüm personeli olmak üzere, **MEB** ve **DİB**'e bağlı yatılı kuruluşlarda çalışan personel ile özel kreşlerdeki personelden toplamda **25.459** kişiye çocukların ihmal ve istismardan korunması, çocuk ile iletişim vb. konularında eğitim verilmiştir.
- Çocuk hizmetleri alanında çalışan tüm personelin ve hizmet sunulan ailelerin desteklenmesi amacıyla 2018 yılında **“Mahremiyet Eğitim Modülü”** hazırlanmış ve bu kapsamda kuruluşlarımızda görev yapan tüm personelin yanı sıra, koruyucu aile, kreş ve sosyal ekonomik destek hizmetlerimizden yararlanan ailelere, MEB ve Diyanet'e bağlı yatılı kuruluşlarda görev yapan personele eğitim verilmesi yönünde çalışmalar başlatılmış olup 2019 yılı sonu itibarıyla **49.049** kişiye mahremiyet eğitimi verilmiştir.
- Sosyal hizmet müdahalesinde bulunulan çocuklar ve aileleri başta olmak üzere risk altındaki çocukların Sosyal Hizmet Merkezleri aracılığıyla izlemelerinin yapılabilmesi ve zamanında müdahalenin gerçekleştirilebilmesi amacıyla **“Çocuklar Güvende Programı”** geliştirilmiş olup program kapsamında 2019 yılı sonu itibarıyla **27.717** çocuğun izlemesi yapılmıştır. Program kapsamında;
 - Sokakta çalıştırıldığı mobil ekiplerce tespit edilen ve sosyal hizmet modeli önerme gereği duyulmadan ailesine teslim edilen çocuklar
 - Mobil çocuk sosyal hizmet uygulaması ile tespit edilen risk altındaki çocuklar
 - Kuruluşlarımızda korunma ve bakım altında iken ailesine teslim edilen çocuklar
 - ÇOKİM'e gelen/getirilen ve sosyal hizmet modeli önerme gereği duyulmadan ailesine teslim edilen çocuklar
 - Suça sürüklenen çocuklar
 - Kuruluşlarımızda koruma ve bakım altında bulunan çocukların aileleri yanında kalan kardeşleri
 - Diğer risk gruplarındaki çocukların izlenmesi amaçlanmaktadır.
- Koruyucu ve önleyici hizmetlerin yaygınlaştırılması ve okullarda sosyal hizmetlerin etkinliğinin artırılabilmesi amacıyla 2018 yılında **“Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Birimleri”** oluşturulmuştur. 2019 yılı itibarıyla 81 ilde oluşturulan **161** birim tarafından Mobil Çocuk Sosyal Hizmet Birimleri ile **3.466 okulun** eşleşmesi yapılarak risk grubunda olduğu değerlendirilen çocukların tespiti için bu okullara **5.426** kez ziyaret gerçekleştirilmiştir.

Yapılan okul ve aile ziyaretlerinde;

- **19.688 çocuk,**
- **12.643 aile,**
- **4.756 okul idaresi,**
- **4.681 rehberlik servisi,**
- **4.719 sınıf öğretmeni,**

ile toplam **46.487 görüşme** gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda, koruyucu ve destekleyici tedbir kapsamında toplam **11.902** sosyal hizmet müdahalesi uygulanmıştır:

- **102** çocuk hakkında bakım tedbiri kararı,
- **700** çocuk hakkında danışmanlık tedbiri kararı,
- **303** çocuk hakkında sağlık tedbiri kararı,
- **623** çocuk hakkında eğitim tedbiri kararı talep edilmiş,
- **4.775** çocuk sosyal, spor, sanat, vb. faaliyetlere yönlendirilmiş,
- **1.755** aileye yönelik danışmanlık yapılarak ihtiyaç duydukları diğer hizmetlere erişimleri sağlanmıştır.
- **3.516 Sosyal ve Ekonomik Destek** kapsamında desteklenmeye başlanmış, **1.070 aile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı** hizmetlerinden yararlandırılmıştır.
- **339** çocuk **Çocuklar Güvende Programı** kapsamında izlenmek üzere birime havale edilmiştir.
- **9.901** aile ihtiyaçlarının giderilmesi amacıyla diğer kamu kurum ve kuruluşlarına (SYDV, İş-Kur, İl sağlık Müdürlüğü, Belediye, Sosyal Güvenlik Kurumu, Gençlik Spor İl Müdürlüğü vb.) yönlendirilmiştir.
- Suriyeli çocukların toplumumuza uyumlarının sağlanması amacıyla 2014 yılında “**Sosyal Uyum Programı**” hayata geçirilmiş olup program kapsamında 2019 yılı sonu itibarıyla **201.220** çocuğa ulaşılmıştır.
- Çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerinden olan sokakta çalıştırılmaya yönelik müdahale edilebilmesi için 81 ilde **132** mobil ekip oluşturulmuştur. 2017 yılı haziran ayından 2019 yılı sonuna kadar **18.516** çocuğa sosyal hizmet müdahalesinde bulunulmuştur:
- **4.947** çocuk SED hizmetinden yararlandırılmış veya Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına (SYDV) yönlendirilmiştir.
 - **450** çocuk kurum bakımı altına alınmıştır.
 - **1.548** çocuk ÇOKİM'lere yönlendirilmiştir.
 - **1.016** çocuğun okula devam etmediği tespit edilmiş olup eğitimlerine devamları sağlanmıştır.
 - **438** çocuk hakkında eğitim tedbiri kararı alınmıştır.
 - **527** çocuk hakkında danışmanlık ve sağlık tedbiri kararı alınmıştır.
 - **4.140** çocuk hakkında eğitim, rehberlik ve danışmanlık tedbiri kararı verilmiştir.
 - **826** çocukla ilgili adli işlem yapılmıştır.
 - **10.228** aileye rehberlik hizmeti sağlanmıştır.

- Koruyucu ve önleyici bir hizmet modeli olarak geliştirilen “**Ücretsiz Bakım Hizmeti**” kapsamında dezavantajlı grupların, Bakanlığımıza bağlı özel kreş ve gündüz bakımevi ile çocuk kulüplerinden ücretsiz yararlanmaları sağlanmaktadır. Ekonomik yetersizlik içinde olan ailelerin çocuklarının korunma altına alınmadan, aileleri yanında kalmalarına ve çocukların bakım yükümlülüğüne destek olarak ailelerin meslek edindirilme kursları ile çalışma hayatına katılımlarına katkı sağlanmaktadır. 2019 yılı sonu itibarıyla dezavantajlı grupta yer alan **3.300** çocuğumuzun bu kuruluşlardan ücretsiz yararlandırılması sağlanmıştır.
- 23.11.2018 tarihinde başlatılan “**Bir Meslek Bir Gelecek Projesi**” ile 81 ilde İl Müdürlüklerimiz ve İŞ-KUR İl Müdürlükleri arasında koordinasyon sağlanarak çocuk bakım kuruluşlarında (ÇES, ÇOKİM, ÇODEM, ÇEKOM) koruma ve bakım altında bulunan çocuklar ve SED hizmeti ile desteklenen çocuklarımızdan örgün eğitime devam etmeyenlerin mesleki eğitime yönlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Çocuklarımızın ilgilerine göre mesleki bilgi ve becerilerinin geliştirilmesi ve meslek edindirilmelerine yönelik mesleki eğitim kurs çalışmaları başlatılmıştır. 2019 yılı sonu itibarıyla çocukların tespiti ve uygun meslek seçimine yönelik çalışmalar sonucunda **614** çocuğumuz İŞKUR meslek edindirme kurslarına devam etmektedir.
- Çocuklarımızın hayata hazırlanmalarına yönelik başlattığımız, pilot uygulama olan “**Benim Rehberim Programı**” ile çocuklarımız, kendileri gibi korunma altında yetişmiş ve başarılı olmuş gençlerimizle bir araya gelmektedir. Rehber ve Kuruluş personeli ile toplantılar gerçekleştirilmiş olup bu kapsamda **394 rehber** ve **394 çocuk** belirlenmiştir. 81 ilde kuruluşlarımızda korunma ve bakım altında bulunan gençlerimizin, kuruluştan ayrılan ve benzer yaşam deneyimlerine sahip, kamuda veya özel sektörde çalışan, alanında başarılı, davranışları ile rol model olabilecek ve toplum içinde örnek olarak gösterilen gençlerimiz ile mentörlük ilişkisinin kurulması ile 12 ilde gönüllülük faaliyetleri kapsamında Sivil Toplum Kuruluşları ile işbirliği çerçevesinde Bakanlığımız hizmet modellerinden yararlanan 15 yaş ve üzeri çocukların gönüllü çalışmalara katılımlarının teşvik edilerek sivil toplum kuruluşları ile çocuklar arasında mentörlük ilişkisi kurulması amacıyla eylem planı hazırlanarak uygulamaya konulmuştur. Kurum bakımından ayrılan ve örnek olabilecek gençlerin belirlenmesine devam edilmektedir.
- Cumhurbaşkanlığı II. 100 Günlük İcraat Programı kapsamında çocuğa yönelik ihmal, istismar ve şiddet vakalarında etmek amacıyla 81 ilde Uzman Müdahale Ekipleri oluşturulmuştur. Uzman Müdahale Ekipleri eğitimlerinde **315 personel** eğitim almıştır. 81 ilde Uzman Ekip, mağdur çocuk ve ailesine hizmet vermeye başlamıştır. 2019 yılı sonu itibarıyla **5.153** vakaya müdahale edilmiştir.
- 09/07/2018 tarih ve 703 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 1117 sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu’nda yapılan değişiklik sonucu Bakanlığımız bünyesinde **Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu** oluşturulmuştur. Kurulun sekretarya hizmetleri Genel Müdürlüğümüzce yerine getirilmektedir. Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kurulu’nun basılmış eserlerin 18 yaşından küçükler için muzır olduğu hakkında bir karar verme ve müstehcenlik suçu ile ilgili olarak yargı organlarına resmi bilirkişilik

yapmak görevleri bulunmaktadır. Kurul tarafından 2019 yılı sonu itibarıyla **2.739** adli bilirkişilik dosyası, **7.423 neşriyat** ve **9 kitap** değerlendirilerek karara bağlanmıştır.

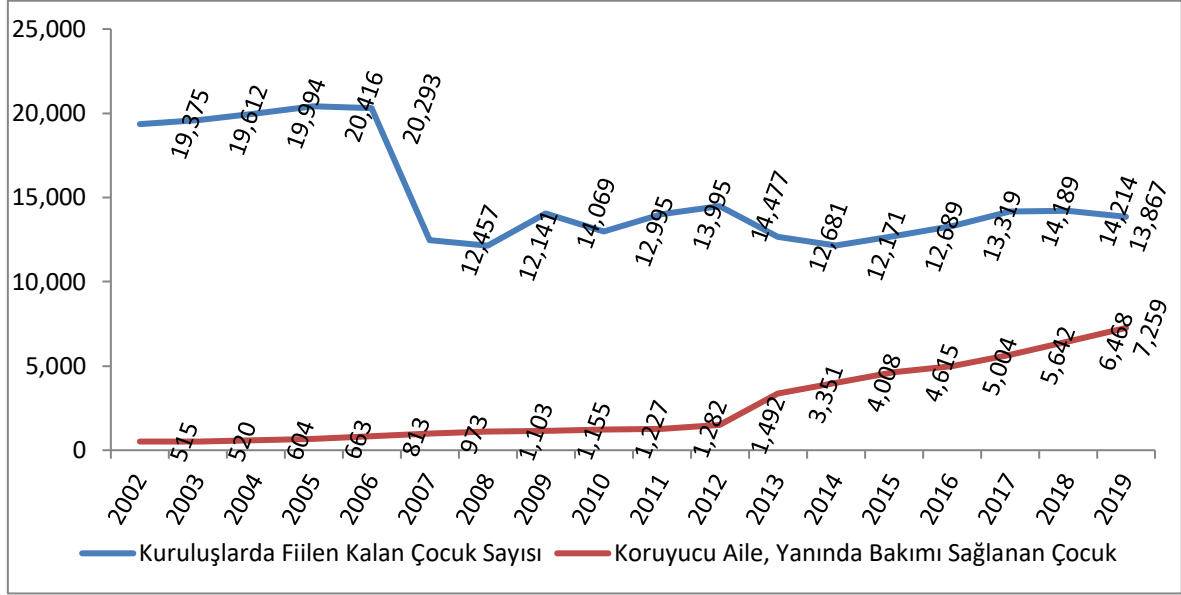
2) AİLE ODAKLI HİZMETLER

Korunma ihtiyacı olan çocuklara hizmet sunumunda aile yanında bakım odaklı hizmetlere ağırlık ve öncelik verilmektedir. Ailelerin ekonomik ve sosyal yönden desteklenerek aile birliğinin korunması ve çocukların öz aileleri ve yakınları yanında desteklenmesi amacıyla kurum bakımına alternatif model olarak aile odaklı hizmetlerimizin temelini **Sosyal ve Ekonomik Destek (SED)** Hizmeti oluşturmaktadır. Ailesi yanında desteklenemeyen çocukların, aile ortamında ve aile sıcaklığını hissederek yaşamaları için **Koruyucu Aile** ve **Evlat Edinme Hizmetleri** yürütülmektedir. Kuruluş bakımı ise en son seçenek olarak görülmektedir. E-Devlet sistemi üzerinden SED, Koruyucu Aile ve Evlat Edinme müracaatları yapılabilmesi imkânı sağlanmıştır.

- **Sosyal ve Ekonomik Destek (SED) Hizmeti;** çocukların kurum bakımına alınmadan ailesi yanında desteklenmesi kapsamında yürütülmektedir. Ailelerin ekonomik yoksunluğu nedeniyle kurum bakımına alınma riski bulunan çocuklar için ailelere sağlanan SED ile çocuklar öz aile veya yakınları yanında desteklenmekte, aile birliği ve bütünlüğü sağlanmaktadır. Bununla birlikte hizmetten yararlanan ailelerin İŞKUR meslek edindirme kurslarına yönlendirilerek kendi hayatlarını sürdürebilecekleri iş ve meslek edindirilmelerine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. SED hizmeti, ailenin ihtiyacına göre süreli ve geçici ekonomik destek hizmetlerini içermektedir. SED hizmetinden **2002 yılında 11.906 çocuk** yararlanırken 2019 yılı sonu itibarıyla **128.047** çocuk faydalandırılmaktadır.
- **Koruyucu Aile Hizmeti;** çeşitli nedenlerle öz ailesi yanında bakımları sağlanamayan ve evlat edindirilemeyen çocukların, ebeveyn özelliklerini taşıyan ücretli veya gönüllü statüdeki uygun aile ya da kişilerin yanında, kısa ya da uzun süreli olarak kurumumuzun gözetiminde bakımlarının sağlanmasıdır. Ülkemizde, günümüzde uygulanan modele yakın “Koruyucu Aile” modeli 1949 yılından itibaren görülmekle birlikte 2002 yılına gelindiğinde, yalnız **500** koruyucu aile yanında **515** çocuk hizmetten yararlanmıştır. Koruyucu aile hizmetinden yararlandırılan çocukların sayılarının artması ve hizmetin ülke genelinde yaygınlaşması açısından ise **Sayın Emine ERDOĞAN Hanımefendi’nin** himayesinde başlatılan “**Toplum Kalkınmasında Gönül Elçileri Projesi**” önemli bir rol oynamıştır. Projenin başladığı tarih olan 2012 yılı sonu itibarıyla 1.350 koruyucu aile yanında 1.492 çocuk bulunmakta iken 2019 yılı sonu itibarıyla **5.967 aile** yanında **7.259 çocuk** bulunmaktadır.

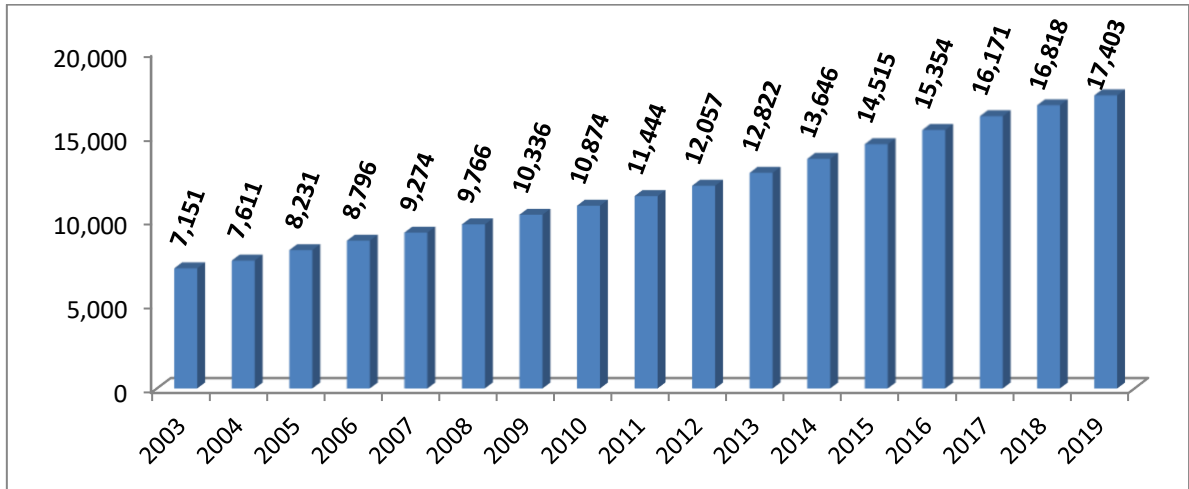

Kuruluşta Bakımı Sağlanan Çocuklar ile Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan Çocuklar

- **Evlat Edinme Hizmeti**, kendi ailesi ile yaşama imkânı kalmamış olan çocuklar için değerlendirilmektedir. Bu kapsamda korunmaya ihtiyacı olan çocuklardan durumu evlat edinmeye uygun olanlar, evlat edinme talepleri çocuğun yüksek yararı odağında incelenerek uygun bulunan ailelerin yanına bu hizmet kapsamında yerleştirilmektedir. **Bakanlığımız, çocukların yüksek yararı odağında evlat edinme hizmetini gerçekleştiren tek resmî aracı kurumdur.** Ülkelerarası evlat edinme işlemlerinde ise **Lahey Sözleşmesi** kapsamında **Merkezi Makam** yetkisiyle görev yapmaktadır. 2019 yılı sonu itibarıyla 585 çocuğumuz daha bu hizmetten faydalandırılarak toplamda 17.403 çocuğumuzun evlat edinme hizmetinden faydandırılması sağlanmıştır.

Yıllar İtibariyle Evlat Edinme Hizmetinden Yararlandırılan Çocuk Sayısı

Kurum Bakımı Hizmetleri

Bakanlığımızın korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik temel hizmet politikası; çocukların kuruluş bakımına alınmaksızın öz aile, akraba yanında bakımının sağlanması veya aile odaklı bakım hizmetlerden yararlandırılmasıdır. Aile yanında bakımı mümkün olmayan çocuklara ise son seçenek olarak aile odaklı hizmetlerden yararlandırılana kadar geçici süreliğine aile yapısına en yakın model olan ev tipi yatılı sosyal hizmet birimlerinde hizmet verilmektedir.

Çocuk koruma hizmetlerimizde aile odaklı hizmetlere verilen önceliğin bir sonucu olarak kurum bakımı altındaki çocuk sayısının, artan nüfusa ve sorunlarda karşılaşılan çeşitliliğe rağmen yıllar bazında önemli oranda düştüğü görülmektedir. Kurum bakımı altında olan çocuk sayısı 2002 yılında **19.375** iken 2019 yılında bu sayı % 30 azaltılarak **13.867** çocuğa düşmüştür.

Korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında uygun sosyal hizmet modeli belirleninceye kadar yatılı hizmet veren Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme (ÇOKİM) Birimleri ilk olarak 2012 yılında uygulamaya geçmiş olup 2019 yılı sonu itibarıyla **58 ilde 82 ÇOKİM Birimi** ile hizmet sunulmaktadır.

Çok sayıda çocuğun bir arada kaldığı koğuş tipi yurt ve yuvalar kapatılarak aile ortamına en yakın ev tipi yatılı birimler olan çocuk evleri ve çocuk evleri siteleri oluşturulmuştur. Kuruluş bakımı hizmet modelinin dönüşümü 2017 yılında tamamlanmıştır.

Bakım hizmeti veren 3 kuruluş modeli bulunmaktadır:

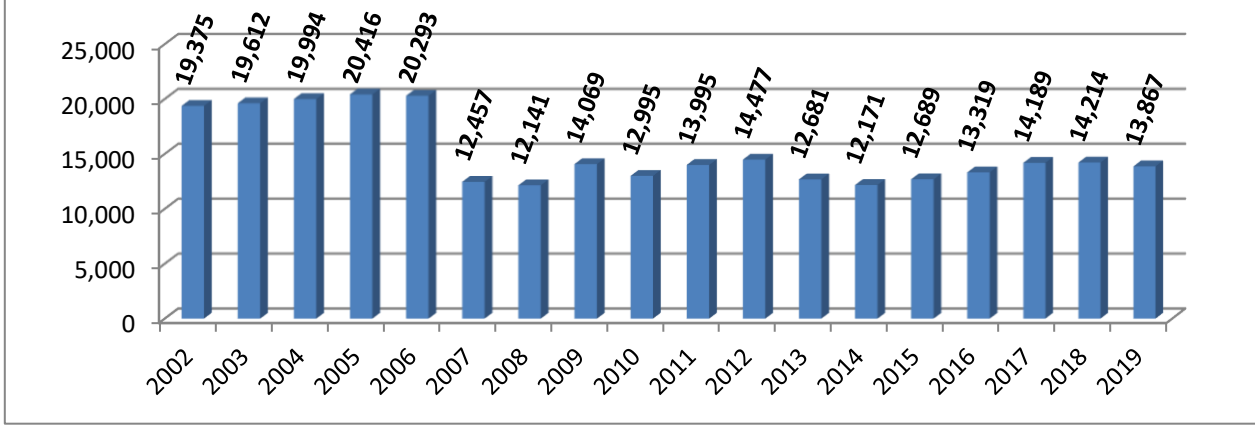
- **Çocuk Evleri:** 0-18 yaş arasındaki korunmaya ihtiyacı olan çocukların kaldığı ev tipi birimlerdir. 2005 yılında 4 ev ile hizmet vermeye başlayan Çocuk Evleri hizmet modelinde bugün 2019 sonu itibarıyla **1.192 Çocuk Evinde 6.164 çocuğun** bakımı sağlanmaktadır.
- **Çocuk Evleri Sitesi (ÇES):** Korunma ihtiyacı olan çocukların bakımlarının sağlandığı aynı yerleşkede bulunan birden fazla ev tipi sosyal hizmet biriminden oluşan kuruluşlardır. 2002 yılında 3 olan Çocuk Evleri Sitesi sayısı **112'ye çıkarılmış olup** 2019 yılı sonu itibarıyla bu sitelerde **6.132 çocuğun** bakımı sağlanmaktadır.
- **Çocuk Destek Merkezleri:** Suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan; psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilen çocukların temel gereksinimlerini karşılamak, fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını belirleyerek gerekli müdahaleleri gerçekleştirmek, aile ve yakın çevrelerine dönmelerini veya diğer sosyal hizmet modellerine hazır hale gelmelerini sağlamak üzere geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı merkezlerdir. İhtisaslaştırılmış bu merkezlerde uygulanmak üzere **Psiko-sosyal Destek Programı** uygulanmaktadır. Çocuk Destek Merkezleri ülkemize düzensiz göç yolu ile gelen ve tespit edilen refakatsiz çocuklara yönelik de hizmet sunmaktadır. Refakatsiz çocuklara yönelik hizmet sunmak üzere 11 Çocuk Destek Merkezi ihtisaslaştırılmıştır. İhtisaslaştırılmış bakım merkezleri olarak **Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM)** ve **Koruma, Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri (KBRM)** şeklinde olmak üzere 2007 yılında başlayan uygulama 2015 yılında

Çocuk Destek Merkezi (ÇODEM) olarak yapılandırılmıştır. 2019 yılı sonu itibarıyla **65 ÇODEM’de 1.571 çocuğun** bakımı sağlanmaktadır.

- 2002 yılında kurum bakımında olan çocuk sayısı **19.375** iken bu sayı 2019 yılı sonu itibarıyla **13.867**’ye düşmüştür.

Kurum Bakımında Olan Çocuk Sayısı

- Bakanlığımıza bağlı Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü ile Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi Müdürlüğü’ne bağlı çocuk evlerinde koruma ve bakım altında bulunan çocuklarımızın psiko-sosyal, bilişsel ve duygusal yönden gelişimlerine destek olmak, çocuklarımızı hayata her yönden güçlü bireyler olarak hazırlayarak zamanlarını nitelikli olarak yapılandırmak, uygulamada birliktelik ve standardı sağlamak amacı ile **Çocuk Destek, Gelişim ve Eğitim Programı (ÇODEP)** hazırlanmıştır. Mevcut durumda ÇODEP Yaşam Becerilerinin Geliştirilmesi ve Hayata Hazırlama Bileşeni pilot çalışmaları tamamlanmış olup programın uygulanabilmesi ve yaygınlaştırılabilmesi amacı ile Bakanlığımız merkez ve taşra teşkilatında görev yapanlar arasından belirlenmiş personele yönelik eğitici eğitimler verilmiştir.
- Çocuk Destek Merkezlerinde korunma ve bakım altında bulunan çocukların psiko-sosyal destek ve müdahale sürecinde uygulanmak üzere 2014 yılı sonunda **Anka Çocuk Destek Programı** geliştirilmiştir. ÇODEM’lerde bulunan çocuklar ile aileleride programa dahil edilmektedir. Program ile çocukların bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları dikkate alınarak olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan travmanın en aza indirilmesi, olumlu tutum ve davranış değişikliği oluşturulması hedeflenmektedir.
- Çocuk Destek Merkezlerinden hizmet alan refakatsiz çocukların psiko-sosyal gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla **Refakatsiz Çocuklara Yönelik Anka Çocuk Destek Programı** geliştirilmiştir. Program çerçevesinde bireysel danışmanlık çalışmalarında; evden kaçma, kendine zarar verme davranışı, intihar, istismar mağduru, kriz yönetimi, krize müdahale ve travma modülleri uygulanmaktadır.
- Çocuklarımızın okul öncesi dönemde gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla Çocuk Evleri Sitesi ve Çocuk Evlerinde korunma altında bulunan 0–6 yaş grubu çocuklarımızın okul öncesi eğitim ve bakım hizmetlerinden yararlandırılması sağlanmaktadır. 2019 yılı içinde

235 çocuğumuz bu hizmetlerden yararlandırılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğinin ilgili maddesine istinaden İl Milli Eğitim Müdürlükleriyle işbirliği yapılarak kuruluşlarımızda korunma altında bulunan çocuklarımızdan durumları uygun olanların özel öğretim kurumlarının %3'lük ücretsiz kontenjanından yararlandırılmaları sağlanmaktadır. 2019-2020 eğitim ve öğretim yılında **2.021** çocuğumuz özel okula devam etmiştir.

- Korunma ve bakım altındaki çocuklarımızın psikososyal gelişimlerinin desteklenmesi amacıyla sosyal, sportif ve kültürel faaliyetlere katılımları sağlanmaktadır. Bu kapsamda Gençlik ve Spor Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ve Bakanlığımız işbirliğinde eğitim ve sosyal aktivite içerikli kamp programları düzenlenmektedir. Bu programlarda; Çocuklarımızın psikososyal gelişimlerine de katkı sağlayarak yaratıcı, empati yeteneği yüksek, sorumluluk sahibi ve toplum için değer üreten bireyler olarak yetişmesi amacıyla sosyal sorumluluk faaliyetlerinin planlanması ve çocukların katılımının sağlanmasına yönelik faaliyetler yürütülmektedir.
- 2017 yılında başlatılan “**Nesiller Buluşuyor Projesi**” kapsamında; çocuk, genç ve yaşlılarımızın zamanlarının nitelikli bir şekilde yapılandırılması, çocuk ve yaşlılarımızın birlikte sosyal yaşama katılımlarının güçlendirilmesi ve tecrübe odaklı öğrenmenin sağlanması amacıyla huzurevlerimizdeki seçilen yetişkin gençler ile korunma ve bakım altındaki çocuklarımızın katılımıyla çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Bu kapsamda 2019 yılı sonu itibarıyla **847 etkinlik, 13.514 çocuk ve 13.011 yetişkinin** bir araya gelmesi sağlanmıştır.
- **Rol Model Projesi** kapsamında, korunma ve bakım altında bulunan çocukların üretken, topluma yararlı ve sorumluluk duygusuna sahip bireyler olarak yetişmelerinin sağlanması amacı ile çocuklara rol model olabilecek kişiler ile çocuklarımız periyodik aralıklarla bir araya getirilmektedir. Kariyer planlama toplantıları, seminerler, söyleşi ve münazaralar, ziyaretler vb. etkinliklere ilginin büyük olduğu gözlemlenmektedir. 2019 yılı sonu itibarıyla **3.293 etkinlik** düzenlenmiş olup, **58.190** çocuğumuzun, **3.387 rol model kişi** ile bir araya gelmesi sağlanmıştır.

Devletimizin Koruması Altındaki Çocuklardan Reşit Olduğu Tarih İtibarıyla Bu Hizmetlerden Yararlanmaya Devam Edenlerin Kamuda İstihdamı

- 2828 sayılı Kanunun Ek 1 inci maddesi kapsamında Bakanlığımızın sunmuş olduğu sosyal hizmet modellerinden faydalanmış olup reşit olan gençlerimiz, kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilmektedir. 1988 yılından 2019 yılı sonuna kadar **50.147** gencimiz kamu kurum ve kuruluşlarında istihdam edilmiştir.
- Kamuda istihdamın yanında özel sektörde çalışmak isteyen gençlerimiz için de “Özel Sektör Prim Teşvik Uygulaması” 2018 Temmuz ayı itibarıyla başlatılmıştır. Bu uygulamadan ise şimdiye kadar **3.338** farklı iş kolunda **4.198** gencimizin özel sektörde istihdamı sağlanarak işverenlerinin Özel Sektör Prim Teşviki’nden yararlanması sağlanmıştır.
- Kamuda istihdam hakkında Kanun’da yapılan değişiklik;

- Kanun gereği hak sahibi olup başvuru süresini geçiren gençlerimize 5 yıl içinde tekrar başvuru hakkı getirilmiştir.
 - 2 yıllık başvuru süresi, 5 yıla çıkartılmıştır.
 - Yılda 1 kez yapılan atama sayısı 3'e çıkarılmıştır.
 - Öğrenim durumları itibarıyla ihraz etmiş bulundukları unvanlara atanma imkânı getirilmiştir. Geçici madde ile de daha önce atanmış olanlara bu hak verilmiştir.
- Yapılan değişiklik kapsamında **2.250** çalışan gencimizin unvan değişikliğinden faydalanması sağlanmıştır.

2020 yılı Hedeflerimiz ve Projelerimiz

- 2020 yılında da Bakanlığımız ülke genelinde çocuk hizmetlerinde koruyucu ve önleyici çalışmalarına devam edecektir. Bu kapsamda "Bölge çalıştayları" ile hizmetin niteliği ve niceliği geliştirilecektir. Çocuk koruma sisteminde yeni yaklaşımlar saha uygulamalarıyla değerlendirilecektir.
- Çocukları çeşitli risklerden korumaya yönelik olarak, ailelerin ve çocukların farkındalık düzeyini artırmaya dair faaliyetler gerçekleştirilecektir. Farkındalık çalışmaları kapsamında çocuk ve gençlerin katılım sağlayacağı kültür ve sanat yarışmaları düzenlenecektir..
- Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri güçlendirilerek, hukuksal altyapısı geliştirilip, ihtiyaç doğrultusunda bağımsız kuruluşlar şekline dönüştürülecektir. Çocuk koruma sisteminde kanıta dayalı politikaları hayata geçirecek çalışmalara ağırlık verilerek karar destek mekanizmaları oluşturulacaktır.
- Çocuk Destek Merkezlerinde "**Her Kuruluşun Marka Olsun**" projesi başlatılarak imkan, yeti, yetenekler doğrultusunda kuruluşların kendilerine özgü bir alanda çalışarak ilerlemeleri sağlanacaktır. Bu kuruluşlarda tüm personele mağdurla çalışma, travma etkileriyle baş etme eğitimleri verilecektir. Ayrıca personelin Vaka Değerlendirme becerileri artırılacaktır.
- Çocuk vizyon belgesini oluşturmak için ülke genelinde paydaşlarımızla bir araya gelinecektir. Kamu, akademi, sivil toplum, özel sektör ve çocuk alanında faaliyet gösteren kişilerle buluşarak "çocuk politikaları" üzerine istişarelerde bulunulacaktır. Ülkemiz çocuk vizyonu, tüm paydaşlarımızla birlikte geliştirilecektir.
- Çocuklarda sosyal sorumluluk bilincini artıracak yeni uygulamalar geliştirilecektir. Engelli çocuklarımız ve ailelerine yönelik çocuklar tarafından yürütülecek sosyal destek projelerin uygulanacaktır.
- Belirleyeceğimiz çocuk evleri ya da çocuk evleri siteleri; yine spor ve sanat alanında belirlenecek branşlara göre, başarılı çocukları bir araya getirmek, yeteneklerini geliştirmek, başarılarını arttırmak ve gerekli imkânlarla yetenekli çocukları buluşturmak için ihtisaslaştırılacaktır.
- Bakım sonrası hizmetler alanında hizmetlerimizden faydalanan gençlerimizin kurduğu sivil toplum kuruluşlarına yönelik; hizmetlerimiz, hukuki durum ve destekler konusunda bilgilendirme toplantıları ve eğitimler düzenlenecektir.

- İstihdam hakkından yararlanamayan gençlerimizin özel sektörde istihdamının sağlanması için çalışma alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ile ortak çalışmalar yapılacaktır.
- Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nden alınan bilgiler doğrultusunda, belirlenen 410 bin ebeveyn eksikliği bulunan çocuğun, bulunduğu hanelere ziyaretler düzenlenerek, öksüz ve yetim çocuklarımıza ve ailelerine destek olunacaktır.

Çocuk Hizmetlerine İlişkin Ulusal ve Uluslararası Temel Mevzuat

TARİH VE SAYI	MEVZUAT ADI	AMAÇ
10 Temmuz 2018 Tarihli ve 30474 Sayılı Resmi Gazete	1 No'lu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi	Cumhurbaşkanlığı ile yeni oluşturulan Bakanlıkların teşkilat yapıları ile yetki, görev ve sorumlulukları düzenlenmiştir.
2005 Tarihli ve 5395 Sayılı	Çocuk Koruma Kanunu	Bu Kanunun amacı, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.
1983 Tarihli ve 2828 Sayılı	Sosyal Hizmetler Kanunu	Bu Kanunun amacı; korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetlere ve bu hizmetleri yürütmek üzere kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklar ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemektir.**
2007 Tarihli	Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi)	Çocukların cinsel sömürü ve istismara karşı korunması amaçlamaktadır.
1993 Tarihli	Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme (Lahey Sözleşmesi)	Çocuk kaçakçılığı, çocuk ticareti ve ülkelerarası evlat edinmeye ilişkin düzenlemeler içermektedir.
1989 Tarihinde Dünya'da Kabul Edilen Sözleşme Ülkemizde 1995 yılında yürürlüğe girmiştir.	Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Ek İhtiyari Protokoller (2000 Tarihli Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol, 2000 Tarihli Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Edilmelerine İlişkin Protokol, 2011 Tarihli Bireysel Başvuru Protokolü)	Sözleşme dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar bütün halklar için aynı anlamı taşımaktadır ve ırk, dil, din, cinsiyet, etnik ya da toplumsal farklılık, mülkiyet, engellilik, doğum ya da başka farklılık gözetilmeksizin bütün çocuklar için eşit ölçüde geçerlidir. Sözleşmenin temel ilkeleri, ayırım gözetmeme, yaşama ve gelişme ve çocuğun yüksek yararlarıdır. Sözleşme çocukların haklarının gözetilmesinde asgari standardı tespit eder, çocuğun öncelikle aile içinde ve aile çevresinde bakılıp korunmasını öngörür. Çocuğun kendisi ile ilgili kararlarda görüş bildirmesi ve bu görüşün dikkate alınmasını emreder.
2009 Tarihli ve 27170 Sayılı Resmi Gazete	Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük	Bu Tüzüğün amacı, küçüklerin kendi ülkesi içerisinde veya ülkelerarası evlat edinilmesinde aracılık faaliyetlerinin yürütülmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.*

2015 Tarihli ve 29284 Sayılı Resmi Gazete	Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik	Bu Yönetmelik, yoksulluk içinde olup temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve hayatını sürdürmekte güçlük çeken çocuk ve gençlerin bakımı konusunda ailelerin desteklenmesi amacıyla verilecek sosyal ve ekonomik destek hizmetine ilişkin esas ve usullerin düzenlenmesi amacıyla hazırlanmıştır.
2015 Tarihli ve 29310 Sayılı Resmi Gazete	Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği	Bu Yönetmeliğin amacı suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlere, Bakanlığa bağlı olarak geçici süre ile hizmet veren Çocuk Destek Merkezlerinin çalışma usul ve esasları ile hizmet standartlarını belirlemektir.
2015 Tarihli ve 29342 Sayılı Resmi Gazete	Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik***	Bu Yönetmelik, gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişilerine ait özel kreş ve gündüz bakımevleri ile özel çocuk kulüplerinin kuruluş ve işleyişlerine ilişkin esasları, izin, açılış, çalışma ve personel şartlarını, ücret tarifelerini, denetimlerini ve faaliyetlerini durdurma işlem ve usullerini belirlemek ve temel çocuk hakları felsefesine uygun hizmet vermelerini sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.
2012 Tarihli ve 28497 Sayılı Resmi Gazete	Koruyucu Aile Yönetmeliği	Bu Yönetmeliğin amacı, korunmaya muhtaç çocukların korunmalarını gerektiren süre içerisinde aile ortamında yetiştirilmesine yönelik koruyucu aile hizmetlerinin uygulama esaslarını, Bakanlık ile koruyucu ailenin yetki ve sorumluluklarını belirlemek, hizmetin etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamaktır.
2008 Tarihli ve 27015 Sayılı Resmi Gazete	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik	Bu Yönetmeliğin amacı; hakkında korunma/tedbir kararı bulunan çocukların toplum içinde yetiştirilmelerinin sağlanabilmesi için, çocuk evlerinin açılması, evlerde verilen hizmetin türü, niteliği, işleyişi, personelin görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esasları belirlemektir.
1999 Tarihli ve 23576 Sayılı Resmi Gazete	Çocuk Yuvaları Yönetmeliği	Bu Yönetmeliğin amacı; çocuk yuvalarındaki hizmetin türünü ve niteliğini, işleyişine ilişkin esasları, kuruluş ve personelin görev yetki ve sorumluluklarını belirlemektir.
1995 Tarihli ve 22462 Sayılı Resmi Gazete	Yetiştirme Yurtlarının Kuruluş ve İşleyişine İlişkin Yönetmelik	Bu Yönetmeliğin amacı, yetiştirme yurtlarındaki hizmetin türü, niteliği ve işleyişine ilişkin esaslar ile kuruluş ve personelin görev, yetki ve sorumluluklarını belirlemektir.

* 2002 tarihli Evlat Edinme Yönergesi'nin yürürlükten kaldırılmasıyla birlikte evlat edinen aile ile evlat edinilen çocuk arasındaki 40 yaş farkı uygulaması da uygulamadan kaldırılmıştır.

** 2014 ve 2018 yılında yapılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununda yapılan değişikliklerle koruma ve bakım tedbir kararları iken kurum bakımından reşit olarak ayrılan gençlerimizin kamu kurum ve kurumlarına atanmasıyla ilgili iyileştirmeler yapılmıştır.

*** 08/10/1996 tarihli ve 22781 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan "Özel Kreş Ve Gündüz Bakımevleri ve Özel Çocuk Kulüpleri Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik" hazırlanmıştır. Bu yönetmeliğin 27 nci maddesine göre özel kuruluşlarda ücretsiz bakım hizmeti düzenlenmiştir.

11. Kalkınma Planı'nda Yer Alan Düzenlemeler

Çocukların üstün yararı temelinde iyi olma hallerinin desteklenmesi, potansiyellerini gerçekleştirmeye yönelik imkânların artırılması ve fırsat eşitsizliğinin azaltılması temel amaçtır.

- 606. Erken dönem çocuk bakım, eğitim ve gelişimine yönelik hizmetlerin sunumu ile erişilebilirliğinin artırılması ve niteliğinin yükseltilmesi sağlanacaktır.
- 607. Çocukların fiziksel, sosyal ve zihinsel gelişimlerini destekleyici kültürel, sanatsal, bilimsel ve sportif faaliyetler özendirilecek, yaygınlaştırılacak ve erişilebilir hale getirilecektir.
- 608. Yoksulluğun nesiller arası aktarımını azaltmak ve fırsat eşitliğini artırmak üzere çocukların bireysel ihtiyaçlarına yönelik uygulamalar hayata geçirilecektir.
- 609. Başta sokakta, ağır ve tehlikeli işlerde, aile işleri dışında ücret karşılığı, gezici ve geçici tarım işlerinde olmak üzere çocuk işçiliği ile mücadele edilecektir.
- 610. Çocuk adalet sistemi önleyici, onarıcı ve geliştirici mekanizmalar doğrultusunda risk takibini içeren bir yapıya kavuşturulacaktır.
- 611. Koruma ve bakım altındaki çocukların erken çocukluk döneminden başlayarak eğitim seviyelerini yükseltmeye, sosyal ve bireysel gelişimlerine hız kazandırmaya yönelik çalışmalar artırılacak, bakım sonrası süreçte sosyal hayata uyumları desteklenecektir.
- 612. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik aile odaklı hizmetlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
- 613. Çocuğa yönelik ihmal, istismar ve şiddeti önleyecek program ve uygulamalar geliştirilecek, risk altındaki çocuklara ve ailelerine yönelik hizmetler ile psiko-sosyal destek programları yaygınlaştırılacaktır.
- 614. Çocukların ve ebeveynlerin ihtiyaçları doğrultusunda psiko-sosyal destek hizmetleri yaygınlaştırılacak, riskli ve a-tipik gelişim gösteren çocuklara uygun gelişimsel müdahaleler, izlenme ve yönlendirmeler yapılacak, çocuklar arasında sağlık, sosyal medya ve hukuk okur-yazarlığı artırılacaktır.
- 615. Çocukların, sağlıklı gelişimlerini olumsuz etkileyecek oyun ve dijital uygulamalar ile kitap, sosyal medya gibi yayın içeriklerinden korunmasına yönelik tedbirler alınacaktır.
- 616. Uluslararası veya geçici koruma altında olan çocukların toplumla bütünleşmelerini ve akranlarıyla ortaklıklar kurmalarını sağlamak üzere, yaşam becerilerini ve kültürler arası etkileşimi artıracak programlar sürdürülecektir.
- 617. Çocukların bağımlılık yaratan davranış ve maddelerden korunmalarına yönelik tedbirler alınacak, tedavi merkezlerinin nitelik ve niceliği artırılacak, sosyal rehabilitasyon ve uyum hizmetleri geliştirilecektir.

Bakanlığımız Stratejik Planında Yer Alan Düzenlemeler

- “Koruyucu ve önleyici hizmetlerin niteliğinin geliştirilmesi, niceliğinin arttırılması ve fırsat eşitliğinin sağlanması” amacıyla yer alan “Çocukların korunmaya ve bakıma muhtaç hale gelmeden aile ortamında yetiştirilmelerini sağlamak” hedefi,
- “Koruyucu ve önleyici hizmetlerin niteliğinin geliştirilmesi, niceliğinin arttırılması ve fırsat eşitliğinin sağlanması” amacıyla yer alan “Farkındalık çalışmaları ve eğitimler aracılığıyla çocukların risklerden korunmasına katkı sağlamak” hedefi,
- “Barınma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin güçlendirilmesi” amacıyla yer alan “Kadınlara, çocuklara, engellilere ve yaşlılara yönelik özellikli barınma ve bakım hizmetlerini geliştirmek ve yaygınlaştırmak” ve “Aile odaklı bakım hizmetlerini yaygınlaştırmak” hedefleri,
- “İşgücü piyasasının etkinleştirilmesi” amacıyla yer alan “Özel politika gerektiren birey ve grupların istihdamını ve işgücü piyasasına dâhil olma niteliğini arttırmak” hedefi.